

ОСВІТНІЙ НАПРЯМ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ У СФЕРІ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

ШАДРІН Олександр Сергійович - адвокат

<https://orcid.org/0009-0001-6497-3149>

УДК: 342.95 (477)

DOI: <https://doi.org/10.71404/EP.2025.3.69>

У статті стверджується, що за допомогою освітніх інструментів можливо впливати на свідомість людей, сприяти формуванню знань, навичок і стійких ідейних переконань щодо недопустимості корупційних проявів в адвокатській діяльності. З огляду на це постає принципова важливість освітнього напрямку протидії корупції, який реалізується в освітніх програмах, тренінгах, просвітницьких зустрічах та багатьох інших заходах.

Встановлено, що адвокатська діяльність має певні особливості, які важливо враховувати в процесі реалізації освітнього напрямку. Переважна більшість таких фундаментальних особливостей пов'язані саме з загальною корумпованістю системи правосуддя, а також у певній мірі системи правоохоронних органів. Важливо враховувати, що адвокати першочергово спрямовують свою діяльність на відстоювання інтересів клієнта, проте засоби і методи, які можуть при цьому використовуватися, багато в чому пов'язані з усталеними, у тому числі корупційними, підходами в системі правосуддя. З огляду на це важливим є освітній і просвітницький вплив як в адвокатській професії так і в суміжних сферах діяльності, дотичних до системи правосуддя.

З'ясовано, що заклади освіти проводять на регулярній основі конференції, форуми, науково-практичні семінари та інші заходи, які за рахунок традиційно високого рівня довіри, некомерційної природи та незалежності від політичного та іншого впливу об'єднують

значну кількість зацікавлених сторін, у тому числі і серед практикуючих адвокатів. Проведення таких спільних заходів дозволяє висвітлити актуальні практичні проблеми, зокрема у сфері протидії корупції, запропонувати пропозиції та рекомендації щодо їх вирішення, обробити, систематизувати такий матеріал та довести його до практиків, які зможуть його використовувати у подальшій діяльності.

Ключові слова: освітній напрям, протидія корупції, адвокатська діяльність, особливості, освіта молоді, заклади освіти, тренінги.

Постановка проблеми

Як показують результати опитування, проведеного Міжнародною асоціацією адвокатів, у світі досягнуто багатообіцяючого прогресу в розумінні юристами екстериторіального впливу міжнародних антикорупційних інструментів та розуміння клієнтами практики належної перевірки у сфері боротьби з корупцією. Опитування також демонструє позитивний вплив інструментів захисту на зниження профілю ризику корупції в юрисдикціях, а також вплив навчання з питань боротьби з відмиванням грошей, що надається юристам. Однак результати також свідчать про те, що корупція залишається поширеною, а в багатьох випадках і зростаючою проблемою, особливо в певних регіонах та сферах адвокатської практики. Тому юридичним фірмам, організаціям, практикуючим адвокатам,

об'єднанням адвокатів рекомендується продовжувати переглядати та оновлювати свою антикорупційну політику та навчання для адвокатів, щоб відобразити постійно мінливе глобальне правове середовище. Крім того, практикам рекомендується ознайомитися з національним антикорупційним законодавством та нормативними актами, а також докласти зусиль для покращення свого розуміння впливу міжнародних антикорупційних інструментів на їхню роботу. Міжнародна адвокатська асоціація продовжує впроваджувати антикорупційні ініціативи для світової юридичної професії. Окрім опитування 2024 року, ці зусилля включають оновлення Керівництва ІВА щодо боротьби з корупцією для асоціацій адвокатів та започаткування відповідних ініціатив щодо нарощування потенціалу адвокатських асоціацій у сфері боротьби з корупцією та відмивання грошей у партнерстві з Міжнародною федерацією бухгалтерів та Групою з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей [1].

Для досягнення складної та комплексної мети запобігання та протидії корупції все частіше визнається необхідність загальносуспільного підходу. Запобігання корупції не є обов'язком лише урядів та правоохоронних органів. Інші суб'єкти суспільства, такі як молодь, освітяни та неурядові організації, серед інших, відіграють важливу роль у створенні середовища, де цінується доброчесність, а корупція відкидається. Просвіта з питань боротьби з корупцією є ключем до формування культури доброчесності. Завдяки підвищенню знань про ризики та наслідки корупції можна сприяти формуванню ставлення, яке не толерує корупцію, та розвитку навичок, які дозволяють людям протистояти соціальному та культурному тиску, стикаючись з корупційною практикою. Вибір людей має вплив. Навчання цінностям етики та доброчесності з раннього віку та протягом усього освітнього шляху є фундаментальним підходом, просуванню якого повинні сприяти як державні, так і приватні установи, а також громадянське суспільство [2].

Так, саме за допомогою освітніх інструментів можливо впливати на свідомість людей, сприяти формуванню знань, на-

вичок і стійких ідейних переконань щодо недопустимості корупційних проявів в адвокатській діяльності. З огляду на це постає принципова важливість освітнього напрямку протидії корупції, який реалізується в освітніх програмах, тренінгах, просвітницьких зустрічах та багатьох інших заходах, в основі яких лежить ініціативність академічної спільноти закладів освіти, органів адвокатського самоврядування, особистий приклад окремих адвокатів, які бажають зробити власний внесок в просування доброчесності у суспільстві та підвищення професійного рівня в контексті формування доброчесності.

Стан дослідження теми

Осмисленню широкого кола питань, пов'язаних із адміністративно-правовим регулюванням адвокатської діяльності, у тому числі в контексті вирішення питань освітнього характеру, приділяли увагу в своїх наукових працях В.Б. Авер'янов, О.М. Бандурка, В.О. Бурбика, В.В. Волік, В.М. Гарашук, О.П. Заставна, О.В. Джафарова, Ю.М. Кириченко, А.Т. Комзюк, О.М. Музичук, В.О. Невядовський, О.В. Пабат, А.М. Подоляка, І.І. Сядриста, В.М. Федитник, С.О. Шатрава, І.М. Шопіна та ін. Проте поза увагою представників вітчизняної наукової спільноти залишалися актуальні проблеми, пов'язані з освітнім напрямом протидії корупції у сфері адвокатської діяльності.

Мета і завдання дослідження

Мета статті зводиться до того, щоб проаналізувати освітній напрям протидії корупції у сфері адвокатської діяльності. Для досягнення вказаної мети необхідно вирішити такі завдання: розглянути, як врегульовуються питання освіти та навчання як інструменти в боротьбі з корупцією на рівні міжнародних документів; визначити особливості адвокатської діяльності, які важливо враховувати в процесі реалізації освітнього напрямку; розглянути особливості освітнього напрямку протидії корупції у сфері адвокатської діяльності, а також навести приклади освітніх заходів у межах даного напрямку.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що автором вперше розкрито сутність та особливості освітнього напрямку протидії корупції у сфері адвокатської діяльності, наведено приклади заходів, у яких втілюється даний напрям, та визначено нагальні проблеми.

Виклад основного матеріалу

Освіта та навчання є вирішальними інструментами в боротьбі з корупцією. Вони можуть як підвищувати обізнаність про поширені цінності та їхній вплив на суспільство, так і формувати майбутнє, сприяючи формуванню універсальних суспільних норм серед молоді. Ключові міжнародні стандарти в цій галузі, такі як Конвенція ОЕСР про боротьбу з хабарництвом, Рекомендація ОЕСР щодо доброчесності в громадському секторі або Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції, визнають важливу роль освіти та навчання та закликають уряди використовувати їх у своїх зусиллях щодо сприяння доброчесності. Це показує, що включення модулів, які підвищують обізнаність про витрати корупції та переваги публічної доброчесності, до навчальних програм початкової, середньої та вищої освіти може призвести до відчутних суспільних переваг у середньостроковій та довгостроковій перспективі. Однак, хоча існує безліч прикладів шкіл та університетів у країнах ОЕСР, які вже роблять це, підходи, як правило, фрагментовані та часто залежать від ініціативи окремих закладів освіти. Нарешті, навчання з доброчесності для нових або нещодавно призначених співробітників є центральним елементом антикорупційних зусиль багатьох компаній. Деякі співпрацюють з бізнес-організаціями, професійними організаціями та організаціями громадянського суспільства, які часто є ключовими постачальниками відповідних матеріалів, інструментів та даних і допомагають поширювати передовий досвід. Ключовими факторами успіху, визначеними для навчання з питань доброчесності, є регулярне проведення такого навчання та його зміст, адаптований до професійного, культурного та освітнього

досвіду цільової групи, а також їхнього правового середовища та схильності до ризику корупції [3].

Адвокатська діяльність також має певні особливості, які важливо враховувати в процесі реалізації освітнього напрямку. Переважна більшість таких фундаментальних особливостей пов'язані саме з загальною корумпованістю системи правосуддя, а також у певній мірі системи правоохоронних органів. Важливо враховувати, що адвокати першочергово спрямовують свою діяльність на відстоювання інтересів клієнта, проте засоби і методи, які можуть при цьому використовуватися, багато в чому пов'язані з усталеними підходами в системі правосуддя. Власне значна частина адвокатів розпочинають свою практику, маючи попередній багаторічний досвід проходження служби у підрозділах слідства та дізнання Національної поліції України, підрозділах детективів інших правоохоронних органів. Окремі із них можуть за певних умов переносити попередньо сформовані недоброчесні практики і в адвокатську діяльність. З огляду на це важливим є освітній і просвітницький вплив як в адвокатській професії так і в суміжних сферах діяльності, дотичних до системи правосуддя.

Звернемо увагу на те, що «30% корупційних діянь у судовій системі здійснюються саме адвокатами. Корупція у системі правосуддя витікає із поведінки адвоката. Засобом же подолання цієї корупційної зв'язки є такі механізми, як забезпечення змагальності сторін і в кримінальному, і в адміністративному та цивільному процесах; а також підвищення кваліфікації адвокатів та рівня якості їхніх послуг. Адже тоді вони розумітимуть, що якщо вони якісно відпрацюють свою правову позицію, проведуть колосальну юридичну роботу, то вона обов'язково знайде своє підтвердження у судах будь-якої інстанції» [4].

Водночас помилково буде звужувати освітній напрям протидії корупції у сфері адвокатської діяльності виключно до проведення просвітницької роботи з окремим адвокатами. Даний напрям є значно ширшим, охоплюючи всю сферу освіти Украї-

ни, у тому числі освіти молодого покоління, яке прагне здобути професію юриста.

Формування культури доброчесності в суспільстві обов'язково починається з освіти молоді. Знання, навички та поведінка, які вони набувають зараз, формуватимуть майбутнє країни та допоможуть їм підтримувати суспільну доброчесність, що є важливим для запобігання корупції. З цією метою Рекомендація ОЕСР щодо суспільної доброчесності закликає країни підвищувати обізнаність про переваги суспільної доброчесності, зменшувати толерантність до порушень її стандартів та впроваджувати відповідні освітні ініціативи, де це доречно. Залучення шкільної системи має вирішальне значення для формування норм суспільної доброчесності в молодому віці. Сьогодні у світі зростає тенденція, коли країни використовують свої шкільні системи для донесення до молоді ролі та обов'язків у сфері суспільної доброчесності. Шкільна програма залучає молодих людей до постійного діалогу та дослідження того, як вони як громадяни можуть захистити суспільну доброчесність. Освіта у сфері суспільної доброчесності полягає у натхненні етичної поведінки та наданні молодим людям знань та навичок для протидії корупції [5].

Окремі освітні ініціативи, спрямовані на молодь, включають «Антикорупційний комплект Transparency International: 15 ідей для молодих активістів», що пропонує покрокові інструкції для молоді, яка хоче долучитися до антикорупційного руху, вживаючи різноманітних заходів. Зокрема, надаються рекомендації щодо п'яти загальних тем. Структура посібника з клубів доброчесності від Integrity Action містить рекомендації для «Молодих будівників доброчесності», спрямовані на те, щоб надати «Молодим будівникам доброчесності» навички та знання, необхідні для моніторингу проєктів та послуг у їхніх громадах, використовуючи підхід Integrity Action до розвитку доброчесності громади [5].

Важливо зазначити, що адвокати та їх об'єднання активно долучаються до роботи з молоддю у сфері визначення її майбутнього професійного шляху, знань, навичок та цінностей, які є для цього необ-

хідними. Так, «під час відкриття спільного проєкту Ради адвокатів Харківської області та навчально-наукового інституту №5 Харківського національного університету внутрішніх справ здобувачі вищої освіти за першим бакалаврським і другим магістерським рівнями спеціальності «Право» відвідали першу лекцію, присвячену темі становлення інституту адвокатури, його історії та еволюції в Україні та світі. Під час зустрічі буди висвітлені наступні питання: історичні етапи формування адвокатури; розвиток правничих традицій від часів Київської Русі до сучасності; ключові законодавчі зміни, що вплинули на адвокатське самоврядування; місію та роль адвоката в суспільстві в різні історичні періоди; становлення сучасної української моделі адвокатури. Студенти активно долучалися до дискусії, ставили запитання, порівнювали сучасний стан адвокатури з попередніми історичними етапами та обговорювали виклики, які стоять перед професією адвоката» [6].

У цьому контексті слід погодитися з позицією М. Масуда про те, що важливість університетів, коледжів та інших закладів освіти у запобіганні та стримуванні корупції неможливо переоцінити. Просування етосу підзвітності та чесності в академічній спільноті починається з розвитку культури доброчесності та прозорості як серед студентів, так і серед викладачів. Саме тому, окрім організації регулярних лекцій з етики та інформаційних сесій для студентів та співробітників, академічні установи повинні вживати заходів для вдосконалення та ефективного впровадження своїх антикорупційних правил. Академічні установи мають унікальні можливості відігравати ключову роль у запобіганні корупції. Вони не лише навчають майбутніх лідерів, але й мають можливість прищепити цінності доброчесності своїм прикладом, підтримуючи високі стандарти прозорості, підзвітності та етичної поведінки [7].

Так, заклади освіти проводять на регулярній основі конференції, форуми, науково-практичні семінари та інші заходи, які за рахунок традиційно високого рівня довіри, некомерційної природи та неза-

лежності від політичного та іншого впливу об'єднують значну кількість зацікавлених сторін, у тому числі і серед практикуючих адвокатів. Проведення таких спільних заходів дозволяє висвітлити актуальні практичні проблеми, зокрема у сфері протидії корупції, запропонувати пропозиції та рекомендації щодо їх вирішення, обробити, систематизувати такий матеріал та довести його до практиків, які зможуть його використувувати у подальшій діяльності.

Водночас освітній напрям протидії корупції у сфері адвокатської діяльності охоплює і системне проведення навчань і тренінгів серед самих адвокатів. За даними Міжнародної асоціації адвокатів, окремі підрозділи якої займаються систематичним дослідженням питання навчання адвокатів з питань боротьби з корупцією, у світі щонайменше дві третини респондентів (серед практикуючих адвокатів) пройшли навчання з питань боротьби з корупцією, причому цей показник ще більший для навчання з питань боротьби з відмиванням грошей. Навчання з питань корупції переважно проводилося роботодавцями респондентів. Ця тенденція може відображати той факт, що багато респондентів працюють у юридичних фірмах. Однак у світі профілі ризику корупції на регіональному рівні та рівні практики не залежали від того, чи проводилося навчання з питань боротьби з корупцією, чи ні, хоча існували деякі регіональні відмінності, що свідчать про підвищений ризик там, де навчання не проводилося (винятком є Північна Америка). Навпаки, наявність спеціального навчання з питань боротьби з відмиванням грошей сильніше корелює зі зниженим профілем ризику корупції в усьому світі [1].

Щодо відповідних навчань на національному рівні, то прикладом може слугувати проведений у 2020 році online-тренінг «Культура законності, антикорупція та етика в діяльності адвоката». Слід зазначити, що «організатором заходу став Комітет НААУ з питань взаємодії з громадянським суспільством та Всеукраїнська коаліція з надання правової допомоги в рамках програми «Культура законності», яку адмініструє ЛМГО «Центр культурного менеджменту»

за фінансової підтримки Посольства Королівства Нідерландів в Україні» [7].

Окремі тренінги проводяться і в системі безоплатної правничої допомоги. Зокрема, «Українська Фундація Правової Допомоги, Міжнародний Фонд «Відродження», Координаційний центр з надання правової допомоги та ГО «Всеукраїнське об'єднання адвокатів, які надають безоплатну правову допомогу» організували проведення тренінгів для адвокатів, які надають безоплатну правову допомогу військовослужбовцям та їх сім'ям. Мета тренінгів – поширення специфічних знань та практик захисту у сфері правового, медичного та соціального забезпечення вказаної категорії. Навчальний курс складається з окремих модулів, які взаємопов'язані та закріплюються окремими методичними рекомендаціями (конспектами). Теми модулів виведені за результатами проведеного аналізу звернень (правових проблем), які надходили до громадських організацій, що надають первинну та вторинну правову допомогу: УГСПА, ЦПК, Юридична сотня, Спілка ветеранів АТО і потребують участі адвоката. Модулі супроводжуватимуться практичними завданнями, які сформовані на основі практик захисту адвоката та надані, за погодженням із ними, для включення у навчальний курс» [8].

Висновки

Таким чином, за допомогою освітніх інструментів можливо впливати на свідомість людей, сприяти формуванню знань, навичок і стійких ідейних переконань щодо недопустимості корупційних проявів в адвокатській діяльності. З огляду на це постає принципова важливість освітнього напрямку протидії корупції, який реалізується в освітніх програмах, тренінгах, просвітницьких зустрічах та багатьох інших заходах, в основі яких лежить ініціативність академічної спільноти закладів освіти, органів адвокатського самоврядування, особистий приклад окремих адвокатів, які бажають зробити власний внесок в просування доброчесності у суспільстві та підвищення професійного рівня в контексті формування доброчесності.

Встановлено, що адвокатська діяльність має певні особливості, які важливо враховувати в процесі реалізації освітнього напрямку. Переважна більшість таких фундаментальних особливостей пов'язані саме з загальною корумпованістю системи правосуддя, а також у певній мірі системи правоохоронних органів. Важливо враховувати, що адвокати першочергово спрямовують свою діяльність на відстоювання інтересів клієнта, проте засоби і методи, які можуть при цьому використовуватися, багато в чому пов'язані з усталеними підходами в системі правосуддя. Власне значна частина адвокатів розпочинають свою практику, маючи попередній багаторічний досвід проходження служби у підрозділах слідства та дізнання Національної поліції України, підрозділах детективів інших правоохоронних органів. Окремі із них можуть за певних умов переносити попередньо сформовані недоброчесні практики і в адвокатську діяльність. З огляду на це важливим є освітній і просвітницький вплив як в адвокатській професії так і в суміжних сферах діяльності, дотичних до системи правосуддя.

З'ясовано, що заклади освіти проводять на регулярній основі конференції, форуми, науково-практичні семінари та інші заходи, які за рахунок традиційно високого рівня довіри, некомерційної природи та незалежності від політичного та іншого впливу об'єднують значну кількість зацікавлених сторін, у тому числі і серед практикуючих адвокатів. Проведення таких спільних заходів дозволяє висвітлити актуальні практичні проблеми, зокрема у сфері протидії корупції, запропонувати пропозиції та рекомендації щодо їх вирішення, обробити, систематизувати такий матеріал та довести його до практиків, які зможуть його використовувати у подальшій діяльності.

Література

1. The impact of corruption on the legal profession: an updated global picture // International Bar Association Anti-Corruption Committee and Legal Policy & Research Unit. URL: <https://www.ibanet.org/>

document?id=IBA-Anti-Corruption-Survey-Results-Report-2025.

2. Education // UNODC Corruption and Economic Crime Branch: сайт. URL: <https://www.unodc.org/corruption/en/learn/thematic-areas/Education.html>.

3. Shaping the values for a sustainable future. Education for the fight against corruption // Organisation for Economic Co-operation and Development. URL: <https://www.businessatoecd.org/hubfs/Shaping%20the%20values%20for%20a%20sustainable%20future%20-%20Education%20for%20the%20fight%20against%20corruption.pdf?hsLang=en>.

4. Що обирає адвокатська спільнота: бути провідником корупції чи рушієм реформ? // Координаційний центр з надання правничої допомоги: сайт. URL: <https://legalaids.gov.ua/novyny/shho-obyraye-advokatska-spilnota-buty-providnykom-koruptsiyi-chy-rushiyem-reform/>.

5. Education for Integrity. Teaching on Anti-Corruption, Values and the Rule of Law // Organisation for Economic Co-operation and Development. URL: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2018/03/education-for-public-integrity_31701aee/133291ea-en.pdf.

6. Студенти долучилися до проекту «Школа майбутнього адвоката» // Харківський національний університет внутрішніх справ: сайт. URL: <https://univd.edu.ua/uk/news/25872>.

7. Masoud M. The Role of Academic Institutions in Fighting Corruption // The American Anti-Corruption Institute: сайт. URL: <https://blog.theaaci.com/the-role-of-academic-institutions-in-fighting-corruption/>.

8. Онлайн-тренінг для адвокатів // Кафедра права Хмельницького національного університету: сайт. URL: <https://pravo.khmnpu.edu.ua/onlajn-trening-dlya-advokativ/>.

EDUCATIONAL DIRECTION OF COMBATING CORRUPTION IN THE FIELD OF ADVOCACY

The article argues that with the help of educational tools it is possible to influence

people's consciousness, to promote the formation of knowledge, skills and stable ideological beliefs regarding the inadmissibility of corruption in advocacy. In view of this, the fundamental importance of the educational direction of combating corruption, which is implemented in educational programs, trainings, educational meetings and many other events, arises.

It has been established that advocacy has certain features that are important to take into account in the process of implementing the educational direction. The vast majority of such fundamental features are related to the general corruption of the justice system, as well as to a certain extent to the system of law enforcement agencies. It is important to consider that lawyers primarily direct their activities to defending the interests of the client, however, the means and methods that can be used in this case are largely related to established, including corrupt, approaches in

the justice system. In view of this, educational and educational influence is important both in the legal profession and in related areas of activity related to the justice system.

It was found that educational institutions regularly hold conferences, forums, scientific and practical seminars and other events, which, due to the traditionally high level of trust, non-commercial nature and independence from political and other influence, unite a significant number of stakeholders, including practicing lawyers. Holding such joint events allows us to highlight current practical problems, in particular in the field of combating corruption, to offer proposals and recommendations for their solution, to process, systematize such material and bring it to practitioners who will be able to use it in their further activities.

Key words: educational direction, combating corruption, advocacy, features, youth education, educational institutions, trainings.

